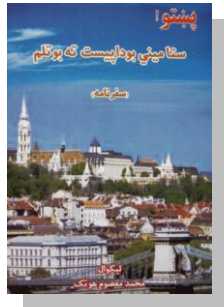


پښتو!

ستاميني بودا پيست ته بوتلم
(سفرنامه)



ليکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

مازیگر و، چي دارواښاد خواجه محمد^{*} فیض^{*} دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعلاسونه پورته کړل اودسید جمال الدین افغاني له مسجد څخه راووتو. خلگ غولی. غولی. کبدل. ټاکل سوې وه دنیویارک په لانگ آیلینډ کي به په هغه مېلمستیا کي گډون کوو، چي دعلامه رشادپه ویاړدهغه دیوه مخلص وطنوال فیض الرحمن له خوا جوړه سوې. اصلاً مورډ علامه رشاد په ملگرتیاله ویرجینیا څخه دهمدې مېلمستیا له پاره راهي سوي و، چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسو. دخلگوپه گڼه گڼه کي ډاکټرتوریالی امیري زما خوا ته راغی اوراته وپویل: ^{*} ډاکټرحیبب الله حبیبی درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. ^{*} ماورته ښه کړه اوځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانگ آیلینډ ته مودتگ په لارکي له یوې خوا او بلي خواښه تودبانډاروکړاوددهغه په ترڅ کي یې راته دپتي خزاني دیوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووپویل چي دانسخه په هنگري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وویل: دپتي خزاني ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده، هرڅوک چي په دې باب څه واورې، ترماپوري یې رارسوي. ددنیا عجب نظام دئ. چاته له نیگه گانوڅخه باغونه وجايدادونه و خزاني پاته سي، چاته شخړي و بدی وپیکرې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نیکونوڅخه بدی نه دي راپاته، خو خزانه! راپاته ده. داخزانه پته ده، له جنجاله ډکه ده، څوک ورته د شک وترديد په سترگه گوري، په خزانو کي یې نه شمیري، سره زریې نه گڼي، وایي کوټ په گډ سوې دي، ... زه دنیکونو خزاني کله کله په جنجالو کي ښکېل کړی يم. داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده، خوچي رشتیاسي په عامه شتمنیو کي هم راځي. یوه خبره چي مي تل په زړه کي راگرزي هغه داده چي داخزانه که زردی، که کوټ. دبل چاپي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څه؟ ما خودنورويه خزانو کي دلا سوهني حق هيڅکله هم ځان ته نه دي ورکړي. هرڅوک پوه سه، خپلي خزاني يې.

زه پته خزانه درنښم، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دی. پته خزانه زما دمشرنیکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ - ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده، دارواښاعلامه عبدالحی حبيبي (۱۲۸۹-۱۳۲۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلو وروسته يې مخالفين او موافقين موندلي دي. په تاييد او ترديد کي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دځاندي روایتو او ځينو مجبوریتو په حکم ددغه اوږده خوجنجالې جريان ديوه برخه وال په توگه پاته سوی يم. ماهم دپتي خزاني په باب ليکني کړي دي او دپوخ کاني په نامه مي يو کتابگوټی هم په ۱۹۹۶ع کال ليکلی اوله کانادا څخه خپور کړی دی. دپتي خزاني په برخه کي زمادريغ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپير درلود اولري يې. زه هيڅکله پتي خزاني ته ديوه مقدس کتاب په سترگه نه گورم، چي خبري کول او کره کول دي يې يوه لويه گناه وي. زه پته خزانه دپښتو ژبي او ادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم، نه ټول تاريخ. دنقد او کره کتنې وړ يې بولم او دناسموروايتولرونکې گڼم. زه دپتي خزاني په نامه ديوه کتاب دموجوديت مدافع يم، چي زمورپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی و، نه دهغې دمحتوياتو عام وتمام دفاع کوونکی. زه دا خبره له امکانه ليري نه گڼم چي په پته خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکو له خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورود پروتاريخي او ادبي متونو کي چي ددغه راز لاسوهنو خورازيات مثالونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. لکه په نورو تاريخي متونو کي چي ناسم روايتونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه او پښتو ژوند هيڅکله له پتي خزاني سره تړلی نه بولم. پته خزانه دپښتو يومهم کتاب دی خو پښتو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

اوپښتانه له پتې خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خوارېه ادبیات یې درلودل اولري به یې . ددغه شان دریغ په درلودلوسره مي هروخت تلوسه وي چي که ددې اثریوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې یواړخ له خرڅنې ووزي اودپښتوادبیاتوتاریخ لیکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زماپه دغه شان هیله او امید باندي زمالیري اونزدې دوستان خبرهم دي . دوی چي هروخت دپتې خزانې په باب په کوم باوري یاناباوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته یې حال راکړئ دئ . زه یې په جریان خبرکړی يم . ښه داخبره به پرهمدي ځای پرېږدم .

خبره لانگ آیلیند ته دمېلمستیاپه باب وه خوزماڅخه پرېله ولاړه . مېلمستیاتېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه ، استاد(رح)دطالبانودراتگ اوموفقیت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتگ وړاندي یې د افغانستان دتجزیه کېدلوخطرات بیان کړل اودځوانانوپوښتنوته یې جوابونه وویل . زه په نیویارک کي ترڅو ورځوتم کېدلوروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مي څوورځي وروسته دډاکټر حبیب الله حبیبی له خوادایمیل له لاري ځیني لیکونه اویادوني ترلاسه کړلې(۲۵سپټمبر۲۰۰۳ع) اوپه هغوکي یې راته لیکلي وه:

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:

دادي د ډاکټر کاتونا هغه مواد چې په انټرنیټ کې یې خپاره کړي دي او دغه راز هغه دوه ایمیله چې ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کې (Lea) یا (Lea2) دی.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چې زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for European orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

گران استراگون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نزدې یوه پېړۍ کیږي ،
چې پوره څرگند دئ .

یوازنی مشکل دادئ چې نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، د چنگیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ. دا کاپي د مغولو د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده. څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي . ما د یو څرک له مخي هغه وموندله . د هنګري بنومشهور ختیځ پوهانو او مورخینوز ما پاملرنه هغه لورته ورواړوله .

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.

This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

گرانہ متین جانہ اوگران ورورلوگری،

زه باید ستاسی ترغوبه درورسوم، چي دپتي خزاني يوه ښکلې پخوانۍ نسخه دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختیځونسخوپه کلکسیون کي سته. دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده. هرڅوک که يې غواړي وويني، خدای دې راولي. زه به دفوروم هرغړي ته په خوبۍ سره لارښوونه وکړم.

دانسخه دپروفیسرویمبري له کلکسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي يې کتابتون ته بڅښلی و. زه تاسي ټولته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش - هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو ددپښتوژبنيوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea,

I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:

Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بودا پيست كي د علومو اکاډيمي ، سانتا زولتان ته اي ميل وکښ
اوراته وويل سوه چي په هغه ځای كي دغه راز کتاب نسته .

دادئ دهغوی د تيلفون نمبر او تاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:
(1) ۳۰۲-۰۴۵۶

که موغونبتل ليک ورو لېږئ ، دا يې پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

پښتو! ستامینې بودا پیست ته بوتلم

Lea2

Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

ترجمه:

گرانہ ابوسید ،

لکه څرنگه چي مي وعده کړې وه دپتي خزاني کتلاک اوفونډ داسي
دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته در معلومه ده. دروز ويلتې په کوڅه
کي مرکزي ودانۍ.

زه بخښنه غواړم چي هنگري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او
زما په ايميل کي هنگري املاء له عربي سره گډه سوې ده. تاسي يې تر
مانښه ليکئ. ما له بناغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيغ پوه
دئ او نه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را
څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته؟ او ما
ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه
دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای
سي. په څېړنه کي دي بری غواړم. زه هر راز مرسته در سره کولای سم خو
په دې مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

گرانہ سور سهاک،

دانسخه پروفیسرو ویمبری پخپل لاس دهنگری دعلومو اکاډیمی ته په ۱۸۸۵ کي بڅښل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه څوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مي ونسواي کتلاي. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نوروفارسي نسخو سره ده اود اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونورو معلوماتوته اړتیا وي، زه موپه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټرنسرين (لي).

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

Dear Dr. Habibi,

This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.

Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours

Dr. Katona

ترجمه:

گرانہ ډاکټر حبیبي،

اوس ددې وخت دئ چې پټه خزانه دهنګري خلکو ته وروپېژندل سي .
يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخود معرفي
کولوپه باب ديوي مقالې فرمايش راکړ. دپټي خزاني دمعرفي اود
نوموړي مقالې ترخپرېدو وروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه
ياتبصري دانټرنيت له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هر ورو د پوستې له لاري درواستم . مهرباني
وکړئ ، راته وليکئ چې پروفيسر حبیبي لومړی نسخه څرنگه اوڅه
رازوموندله ؟

په درنښت

ډاکټر کاتونا

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

دامعلومات راته ترلوستلو وروسته ډېر ډاډمن ښکاره نه سول ، نېڅه چې ولي؟ خود سبا ورځي دخپرنې له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ، چې ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بوداپست ته یوسفرو کړم . په همدې چورتونوکي وم ، چې ددعوت خپرونې په وپېاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲ = ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي داجمل مقصودي په قلم په انگليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چې سرليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنگري کي دبوداپست دعلومو اکاډيمۍ دخطي نسخودارمين وييمبري په کلکسيون کي دپتي خزاني ديوي نسخې خبره ياده سوې وه اومنځ يې هماغه د (Dr.Katona) معلومات وه چې دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبر پر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت وپېاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چې دانسخه ارمين وييمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين وييمبري په باب يې کښلي وه چې :

مجارختيڅپوه اوسياح ، ارمين وييمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و . تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوڅومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له دروېشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوڅيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقندته ورسېد . هورې اميرورباندي بدگومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ، خودی ترازموينست بريالی ووت اواميرنه يوازي له رشيدافندي څخه (وييمبري په دغه نامه يادېدئ) خونښ سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

ولاړ او هورې له درو پشانو څخه بېل سو. په هرات کې یې له یعقوبخان سره

وکتل او هغه ورته د پټې خزانې نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمین ویمبري په یوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د ۱۸۲۴ کال په مارچ کې د تریبیزوندا وارض روم له لارې قسطنطنیې ته ورسېد.

ددې مقالې د اوروستی برخه راته نوې وه او دې خبرې مې بیا بوداپست ته د سفر اراده ټینګه کړه.

په لویډیڅو هیوادو کې چې څوک ژوند کوي ، هغوی ته ددې ځایو سرگردانه ژوند معلوم دئ، چې د چایو ه تربلې نه رسیږي. زما د بوداپست سفر هم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کې زما پخواني اشنا بناغلي عبدالعلي رسول زاده د سویډن د مالمو په ښار کې د (مورنۍ ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې د گډون بلنه راکړه او راڅخه و یې غوښتل چې په دغه غونډه کې د افغانستان کې د ښوونې او روزنې د تاریخچې او هم یې پر څنګ د کورسو د ښوونکو د ځینو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره ښه مې کړه او دامې بوداپست ته د سفر یوه موقع هم وگڼله. له ځان سره مې وپټپیله چې د کنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال د اپریل په پای کې د سویډن د مالمو ښار ته ورسېدم. ټاکل سوې وه چې کنفرانس د همدې میاشتې پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړسې. په دغه ښار کې زما مور او منځوی وروهم اوسي. له هغوی سره مې هم له څو کلونو وروسته ولیدل. او پرڅنګ مې په ټاکلو ورځو کې د کنفرانس په غونډو کې برخه واخیستله. په دې غونډو کې زما گډون د افغانی برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چې طبیعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سویډن په جنوب کې یو کوچنی ښار

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ چي دسکانيا (Scania) په ايالت پوري اړه لري . د مالمو اوسېدونکي د ۲۰۰۶ع کال د احصايې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوگوسلاويې ، ډنمارک ، عراق ، پولينډ ، بوزنيا ، ترکيې ، چيلي ، ايران ، سربيا ، هند او نورو هيوادو څخه مهاجرين رامت دي . وايي چي د مالمو په ښاريوسل او ايالتو کومونه (nationalities) اوسي . د افغانانو کميونيتي يې د يادوني وړده . دې ښارته لومړني افغان مهاجر د کندهار ښار د بابيانو د کورنۍ غړي دي . په مالمو کي اوس د افغانانو دوي فعالي اتحاد يې سته . د يوې اتحاديې مشرتوب يې د حبيب الله غمخور پرغاړه ده . غمخور دروزگان ولايت څخه راغلی مهاجر دی . د افغانستان پر حالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼو کي خپروي . زما اشنا دئ او يورازا خلاص راته څرگندوي .



(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله ليکوال سره)

تر کنفرانس وروسته مي د بودا پيست د سفر پروژې رامخته کړه . مور افغانانو ته دي خدای خیر راپېښ کړي ، په هر ځای کي چي اوسو ، خپله

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم

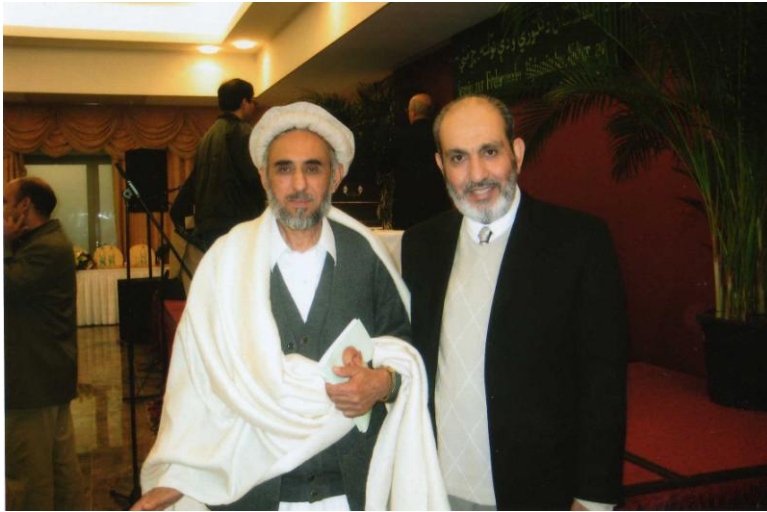
بې پروگرامي راسره ملگرې وي. د سفراراده کوو خو پلان ورته نه ترو. دلته خوچي څوک سفرکوي، د سفرورخ، په ټاکلي ځای کې د هوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځي مشخص پروگرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظیم کړي. خوداډول انتظام ته د پښتانه رسېدل، زماپه خیال څو نورو پېړیو ته اړتیا لري. بوداپست ته د سفر د سرنېسټې کارمي د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوند کې څوواړه دهغه دفترله ادارې ته ولاړ، چې بوداپست ته یې دگروپي سفرپلانونه سرنېسټه کول. خوزماد رخصتیوله ورځوسره دهغوی د پروگرام وختونه نه برابرېدل او په نتیجه کې مي تریوې اوونۍ زیات وخت په مالموکي تېرکړ او د رخصتیوله پوره کېدوسره سم مي مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې څومي په استراحت اوله مور او دوستانوسره په لیدنوکتوکي تیري سوې او بې تېري سوې څوهغه مقصدچي مادپښتوژبي تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپر نونسمه نېټه په جرمني کې دافغاني کلتوري ودې ټولني د معاصر افغانستان د جوړېدوددوه سوه شپېتم جشن دنمانځلو پروگرام د جرمني دکولن په ښارکي نیولی و او پرڅنگ یې دافغاني مورخینو (فیض محمد کاتب هزاره، میرغلام محمد غبار، احمد علي کهزاد، علامه عبدالحی حبیبی او قاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نیولی و. دې کنفرانس ته یې زه هم وربللی وم او ماته یې د کنفرانس په علمي برخه کې د فیض محمد کاتب هزاره د ژوند او آثارو موضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبیب الله رفیع اوسرمحقق عبدالله بختانی، له امریکې څخه پوهاند دوکتور حسن کاکړ، له سویډن څخه کانډیدا اکادمیسن اعظم سیستانی، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انگلستان مانچسټر څخه استاد محمد اسحق نگارگر رابلل سوي وو.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

داواري نوله ځان سره ټينگ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروم . دسفرټکټ اوهورې دهوټل انتظام مي د بناغلي زرین انځورپرغاړه واچاوه ، چي کورپې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډاخځه دجرمني پر لوروالوتم.دنيدرلینډ دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم . دکولن ښار، چي جرمنیان يې دکوليون په شکل اوانگرېزي ژبي يې بياکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نژدې يونسکلی ښاردئ . زه دکولن هوايي ډگرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم . زرین انځورمخکي لاځان هوايي ډگرته رارسولی اوادمنتظرينوپه سالون کي راته ولاړو . ښه دميني روغېر مووکړ . دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وبويل : بختانی صاحب ، رفيع صاحب اوډاکټرکاډاکر صاحب دوی راغلي دي . نگارگرصاحب نن شپه راځي اوسيستانی صاحب به سباته راورسيري . له هوايي ډگرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوگنځي پوري دشلو پنځه ويشتو دقيقو لاروه . هغه موپه خوراخواړه بانډارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوتکي غورځنگ کي دگډون په نيامت راغلی وم ، دښاريه منځ کي مي ځان ته هوټل نيولی و ، خو دا واردکولن په پښتني کميونيتي کي يودخيرڅښتن بناغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجريبوکي يوه ودانۍ اخیستې ده چي د ودونواوڅوښيو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره يو کوچنوتی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتر اودکنفرانس خونه او يونسکلی مسجدپکښې دئ . حاجي صاحب دکونړولایت له مخورو څخه دئ اوڅه موده يې دولایت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن يې دپښتني اخلاقودپرغوره ممثلين دي . دی پخپله مينه ناک ، خنده رویه ، خوش صحبتته او دروندپښتون دئ . عمرپې ترپنځو شپيتواوښتی دئ . زموږاستوگنځي د حاجي صاحب په هوټل کي و .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم



(حاجي صاحب فضل الرحمان او هوتک)

انځور صاحب تراطاقه پوري راسره ملگری و. زما کوته یې راوښووله او ترلازمولارښوونو وروسته یې رخصت واخیست ځکه دسباله پاره د غونډې زیاتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته یې دټولني کتابتون، چي ددې ودانۍ په کښتني پورکي و، راوښوواو ما هم دځان له پاره هیوه ډکه غږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخپړول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې. په دغه وخت بختانی صاحب اورفیع صاحب هم راپیدا سول. له بختانی صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفیط صاحب مي دوه کاله وروسته بیا ولیدل.

دبختانی له نامه سره دهجري شمسي دېرشمو کلونو راهیسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نیکه، مولوي صالح محمد هوتک سره

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنگي کي و. کوټه سنگي دنوي ابادېدلو په حال کي وه. له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی. دغه وخت مولوي صاحب په شورا کي دکندهار وکیل اود شورادرياست معين و. ارواښاد واسعي صاحب په پښتوتولنه کي رسمي وظيفه درلوده. د پښتوتولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پر شمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وودوکانو پرسر واقع وه. دغه وخت دټولني رئيس ارواښاد گل پاچالفت و. دا وخت زمادور وکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بيولم. له ارواښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه او تر اوسه مي لاهم په ذهن کي ديوې خاطرې په توگه خوندي ده، چي وايي ارواښاد مولانا سيفي به ويل:

دادپښتوتولنه نه ده، دپختوتولنه ده. له (پختو) څخه به يې مراد ټولني تر دفترلاندي دپومبه پلورونکو دودوکانونه وه. دپښتوپه ځينو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخيل لغت (پخته) کارول کيږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختو دودوکانونه) بولي. دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زيات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري¹. (۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوتولنه کي غړيتوب درلود، که يا؟ خود کابل مجلې په زياترو گڼو کي به ماد هغوی په نامه شعرونه اومضامين ليدل. ښه ډېر کلونه وروسته چي ماهم دقلم او ليکني له شواخون سره تړون وکړ، بيامي نو دبختاني صاحب په باب، د هغوی دليکنوپه باب، د هغوی درسمي وظيفوپه باب معلومات زيات سول. زما په کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته، چي

¹ دمولانا سيفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څو نتيجي راوړي او هغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخيل لغات سته اودايوه طبيعي ژبنۍ عمليه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کيږي.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

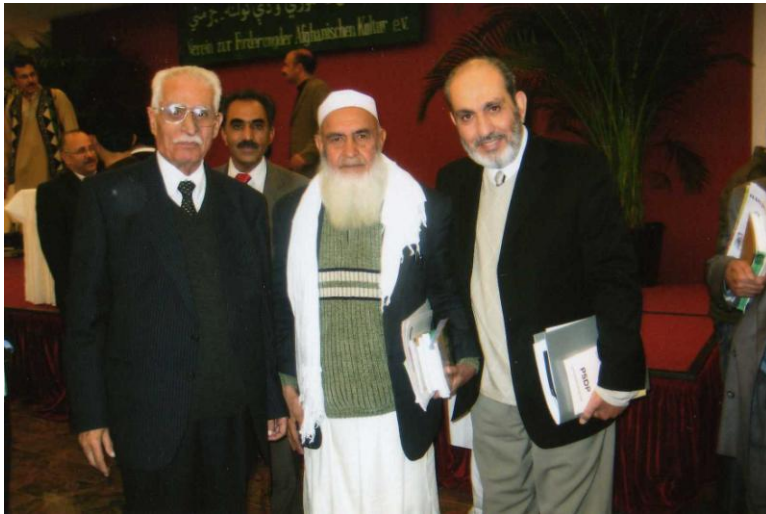
بختاني صاحب راته اهداء كړې او پخپل خط يې پر ليكلي يې دي: د پښتو ادبياتو ځوان محقق بناغلي معصوم هوتک ته، چه دمولوي صالح محمد نسبي او مسلکي بالاستحقاق وارث دی. په درناوي. عبدالله بختاني. کابل د ۱۳۶۷ د اسد ۲۵ مه.

تذکره الشعراء د سراج الدین خان سعید او مولوي صالح محمد هوتک گډه تالیف دئ، چي د بختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ ش کال دامیر کروړ سوري د دوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړ خپورسوی. د دې کتاب وعده يې هغه وخت د علومو په اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه د یوچاډ لیدلوله پاره هلته تللی وم او وروسته د غوټۍ خاوري په لاس د باختر آژانس د پښتو څانگي ته، زما د کار دفتر ته راواستاوه. له هغي نیتي څخه مونو بیا نه وه سره لیدلي او دادئ اوس مو دنړۍ په یوه ډبر لیري هیواد کي، چي نه زما استوگنځي دئ اونه د دوی داوسپدلو مپنه، سره وکتل. خود اوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چت ږیر خریلی بختانی صاحب. نن زما په کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ږبردي او د دوی په اوږده سپینه ږیره کي خو، چي دیوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده، یو تورو ربښته هم نسته. بختانی صاحب چي اوس يې عمر تر اتيا کلونو او بنستی دئ، د پښتولیکوالو او شاعرانو د پخواني نسل په هغو څو وروستیو گوتوپه شمېر ژوندیولیکوالو کي دئ، چي اوس يې هم گوتي د قلم نیولواو خوځولوتوان لري. موربه پخپل استوگنځي کي د سبانهاري پروخت ښه د خوند مجلس کاوه. پر سیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتو او ورځنیو خبرو موبحثونه کول. بختاني صاحب دوینس زلمیتوب په غورځنگ کي د گډون ډېر بیانونه درلودل او زما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده، چي ولي د دوی نوم د(وینس ځلمیان، دافغانستان یو سیاسي تحریک، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه لیست کي نسته، چي دوینس زلمیانود

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

غړوپه توگه راپېژندل سوي دي. دا کتاب دوینس زلمیانود غورځنگ يو فعال اومبارزغري ارواښاد محمد علم بخرکي ليکلی دی.

دکولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب وينا وکړه.



(له ښي خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختاني ،)

ددې سفر په ترڅ کي مي دلومړي وار له پاره له استاد اسحق نگارگر سره وپېژندل . له ليکنو او تلويزيوني بيانوسره يې له پخوا اشناوم . په تصوف، عرفان، فلسفه، ادبيات او تاريخ کي ډيراخواوژورو مطالعاتو

² ددې کتاب لاسکښلي نسخه ماته ارواښاد مير صاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې ارواښاد علامه رشادته يې دکتلو دپاره ورسوم . دا کتاب ماله خان سره کندهارته يووړ او کابل ته زما سفر په دغه وخت کي وځنډېدی او د کتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري (زما د اکاډمي) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه او څو ورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي د کتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ ، چي نوموړي دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څښتن دئ. په فصاحت او نطاقي کي پر ختمه ده. د وينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزوي. ماله پخواڅخه، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم، داستادنگارگر سياسي و فلسفي ليکني په غير دولتي جريدو کي لوستي وې. هغه وخت يې گومان کوم باختري تخلص کاوه. ليکني يې تر نورو همزولو او همفکرو لوړي او عميقي وې.

داکتوبر پر ۱۹مه سهار چي د چايو خورلو خوني ته ورغلم، بختاني صاحب، رفيع صاحب، کاکړ صاحب لادمخه هورې ناست وو. بناغلي غريب دناري په برابرولو بوخت و. داستادنگارگر پوښتنه مي وکړه، وپويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبر کړي چي ناري په همدې خونه کي دئ. کاکړ صاحب مودته مخ را واپراوه:

- په انگلستان کي يې وخت تېر کړي دئ. چي څوک يې يو ځای ته ونه غواړي، پر خپل سر نه ورځي.

په دغه وخت کي يو ځوان له مېزڅخه ولاړ سو او ځای يې يوه سپين زيری ته ورپرېښوو، چي سپيني جامې، کندهاری خامکي غاړه يې پرتن وه، کونډی زيری يې وه او گارگري ټوپی يې پرسروه. له مېزڅخه يو چاورينغ کړه:

- نگارگر صاحب پرېښه وخت راغلي. هرڅه تيار دي.

ماپه روغبرکي ځان وروښوو. دوهم واريې په غبرکي ټينگ کړم او وپويل:

- آثاردی لولم.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

وروسته مونو په جرمني کې داستوگني پروخت تریاکلي غونډې وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل او د زړه خواله به موسره کوله. د غونډې د کنفرانس په برخه کې نگارگر صاحب ته د علامه حبیبی په باب د لیکني او خپرنې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه یوه درنه دارادت قصیده ویلې وه او دهغې په لوستلو یې د غونډې غاړه وایستله. د غونډې د جوړوونکو او اورېدونکو هیله له نگارگر صاحب څخه په دې برخه کې زیاته وه ، خولکه چې د خپرنې له پاره یې وخت نه وموندلی.



(استاد محمد اسحق نگارگر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه راز مې په دې غونډه کې له ځوان جرمن ژبپوه او ختیځ پوه ښاغلي سبستیان هاینه (Sebastian Heine) سره هم د پېژندګلوی کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه او ختیځ پوه په پښتو ، پارسي ، بلوخي او د پامیر په ژبو باندې پوهیږي . په کنفرانس کې یې په پښتو ، پارسي او بلوخي ژبو خبرې وکړې ، دخپل ځان او وظيفې په باب وړغېد او دوینا په پای

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

کي بې وویل چي *کاشکي افغان وای* . ما پریځ کړه ، چي ته افغان بې اوزه دافغان په سترگه درته گورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي او هم مینه ورسره لرې . ډېر خوشاله سو . په دې باندي هم ډېر خوښ سو ، چي زه دکندهار په لهجه رېغېږم . ده وویل دکندهار لهجه ډېره لرغونې او خوږه لهجه ده . دی هم دکندهار په لهجه خبري کولې . ده راته وویل چي د(ښ ، ږ) رېغونه دخوشحال خان ترعصر وروسته په (خ ، گ) باندي اوښتي دي³ . سبستیان دکندهار په لهجه کي ددرختي ، سیب ، سایې کلمې ناسمي وبللې او دپارسي ژبي اغېزه یې وبلله . ما ورته په جواب کي وویل ، چي دکندهار په لهجه کي ددرختي اوسايې پرڅنگ دوني اوسیوري کلمات هم سته اوبناري کندهاریان یې لږ کاروي خودکلیو اواطرافوخلک یې ښه په پراخ لاس وایي . دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرخت) توپيرونه بیان کړ او دکلستر آغازي ځانگړتیا مي په (درخته) کي ورته تشریح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي یې دلومړي توري سکون دکندهاریو پښتونو تصرف و باله ده وویل دپارسي (دَرخت) پښتوته ننوتلې ده او کندهاریو یې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانینو پریښتې ابتداء ورساکنه کړې ده .

ښاغلی سبستیان زماله لیدوڅخه خوښ سو او ایمیل پته یې د راتلونکو اړیکوله پاره راکړه .

³ ډاکټر پالوال هم پخپل کتاب معیاري ژبه کي د ننگرهار لهجه نوې بولي .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم



(هوټک اود سبستیان)

ددې کړنوتولیکلو خورځي وروسته مي په ټول افغان وپيپانه کي د سبستیان هايڼه په باب دپلوم انجنیر خلیل الله معروفی یومضمون ولوست ، چي دمارتین گځ په قلم لیکل سوی او په شپيگل آنلاين کي خپور سوی واوښاغلي معروفی په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی واو زما دغه ایمیل په جواب کي یې ، چي ما پکښي دده دژوندلیک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبر پر لسمه راته لیکلي وه⁴:

گرانه ښاغلي هوټک ،

ستا سودنیکو پېرزوینو څخه یوه نړۍ مننه . زمانیکي هیلې او پېرزویني هم ومنئ . زما دپاره دوياړځای و ، چي په دغه ښکلي غونډه (دکولن غونډه . هوټک) کي مي برخه واخيسته . هیله لرم چي پښتانه به په

⁴ دا ایمیل متن ما په پښتو الفبې اړولی دئ . اصل یې په لاتیني توری لیکل سوی دئ او تر همدې متن وروسته به یې ولولئ .

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چې تر اوسه پوري دنورو توجه پښتو ژبي ته نه ده اوښتې . زه به کيدای شي په اگست کي دراتلونکي کال ، په کاناډا کي د آرين پېژندنې په يوه نړيواله غونډه کي گډون وکړم . که دغه يون وشي نو هيله لرم چې تاسو هم ووينم . يوه اوونۍ وروسته په ويانا- اتریش کي همدا راز د پښتو ژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چې په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په گرامر او ويبي پانگه کي راپه گوته کړم ، چې ځيني هغه يو څو زره کاله سابقه لري . زه به خپل ژوند ليک ژر تر ژره درواستم .

په درناوي

سبستيان* زمري* هايڼه

+++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)

Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM

To: mhotak@hotmail.com



Security scan upon download 

[cv Heine.doc \(28.2 KB\)](#)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

+++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلویدیځي لهجې پښتو وایي . په دغه رالېرلي متن کي یې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمې ښکاره سوې ، خو په (کیدای شي ، وشي) کلماتو کي بیا د ختیځي لهجې اغېزه لیدله کیږي .

ډمارتین گنځ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه او ددې سفرنامې لوستونکو ته به یې دهغې پښتو ژباړه وړاندي کړم . دا ژباړه د ښاغلي دیپلوم انجنیر خلیل الله معروفی له پارسي ترجمې څخه سوې ده .

پښتو خوږه ده او ورسره زیږه هم

دوه ویشتن کلن محصل چي پنځه دېرش ژبي یې زده دي . یوځوان پوه چي په دریو څلورو خارجي ژبو ورغېدلای سي . استثنایي تن گڼل کیږي . خود بن ښاریو محصل * سبستیان هاینه * هرکال څلور ژبي زده کړي دي .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او اوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نيولې تر(اوزبکي) او ورباندې گرانې ژبې(پښتو) پورې .

سبستيان هايڼه ، د بن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کار پر مېز باندې پر توکتابوته دا اشارې په ترڅ کې وايي: "يه، زه نابغه نه يم . دا صرف د زيار او تالاب نتيجه ده . زه هره ورځ لغتونه زده کوم او گرامر هره ورځ تکراروم . البته په دې ارزو نه کې ، چې د بورو ، پېچلو ، پېچلو وړبښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان د ځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسبي کولای چې له خارق العاده استعداد پرته دي څه د پاسه دېرش ژبې ، هغه هم د نژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبې دي زده کړي . هغه ژبې چې دده (سبستيان - پ ، ژ) زده دي ، دادي :

لرغونې فارسي (فرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سعدي ، ساکي ، پښتو ، پراچي ، اورمړي ، واخي ، يغنوبي ، سنگليچي ، ايشکامي ، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي ، اردو ، هندي ، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، گړدي ، بلوخي ، سنسکريت ، پالي ، گندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغونې آيرليندي ، منځنۍ کيمري ، گوتيک ، اوزبکي ، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انگليسي .

دده د ژبې زده کولو کارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه . دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برگ " ښار په " ايدر تال " ښوونځي کې درست لوست او پنځلس کلن و . د " هومر " د اصلي متن د لوستلو پړوخت ورته معلومه سوه چې " يوناني " او " سنسکريت " يوله بله نژدې اړيکي لري . دې کار دده کنجکاوې راوپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه . دی ، چې ديوه مورخ زوی دی ، څلور کاله وروسته يې درې څلور نوري

پښتو! ستامیني بوداپيست ته بوتلم

ژبي هم زده کړې او خوښ و، چي دسکويټ ته دتگ پرځای يې په دغه شان (علمي) کارلاس پوري کړی دی.

سبستیان هاینه چي کله دبکلوریا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د* بن پوهنتون* ته شامل سواود* انډوجرمانیک* (د هندو جرمن ژبوادبیات) په اصلي څانگه او د* اندولوژی* (هندپوهني) او* سلتولوژی* (سلت پوهني) په فرعي څانگوکي يې تحصیل پیل کړ. داڅانگي له پخواڅخه بنکلي اوزره رانکونکي څانگي دي. همدا اوس يې خپل دیپلوم څانگي ته سپارلی، چي په هغه کي يې* فعل*، په پښتوکي* څپرلی* دی. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مینه لري. دی* پښتو* دټول انساني ژوند موزائیک بولي او وایي: *پښتو* خوږه ده او ورسره زیږه هم. *پښتو* له یوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي او له بل پلوه ډېره زیږه او مردانه کېدلای سي. *پښتو* د ژوند څرگندویه ده، چيغی وهي، ژاري، خوښي کوي، ساندي وایي او مړینه تمثیلوي.*

پښتو د ژوند احساس دی

کله چي سبستیان دخپلي گراني ژبي* پښتو* نکل درته په مینه پیل کړي او دپښتو شعرونه دیکلمه کوي، سترگي يې ورسره په ځلېدوسي او پخپله په یوه بل جهان کي ډوب سي. بنایي دده پوهنتوني ملگروته به دارازهیجاني کیدل نابله شانتته وي، خودی په هغوی باندي کار نلري او ده ته دا خبره يې توپیره ده چي نورکسان څه راز فکرکوي. دژبو دغه ماهر، چي تل يې درنې جامې اغوستي وي، بیایي هم د محصلی رنکارنگ ژوند غوره رننگ کړی دی. دی تقریباً هره ورځ له هغو افغانانو سره گوري، چي په المان کي يې ورسره پېژندلي دي، له هغوی سره د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دوستانو ليدلوته ورځي ، په مېلمستيا وويي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای او جهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو .

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درک هم دئ: * پښتو د پښتنو يوناليکلی فرمان دئ . يعني که غواړئ رښتين واوسئ ، دننه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دنېمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو ورغېږئ . کله چي دهغوی په ژبه ورغېدل است ، په حقيقت کي له هغوی سره گډ سولاست . هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ او ويې منئ . اودغه ځای دئ چي بيانور کسان هم تاسي مني .*

دده دزياترو نويو دوستانو په زړه نه لويږي ، چي يو * غير پښتون * هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه ورغېږي او څرگنده ده ، چي همدا کار ددې سبب گرزي چي ده ته پخپله کړی کي ځای ورکړي . البته سبستيان هم پرخپله کلاسيکه څېره سربېره ، دننه نيت څرگندولو په خاطر ، هڅه وکړه چي زېره پرېږدي او کله کله دملنډوپه توگه خپلي ږيري ته اشاره کوي او خپل څوتاره برېتونه چاته وربښي .

* افغانستان به زماله پاره يوه روڼيا وي *

دافغانستان حالاتو او دسبستيان هايڼه دژبومهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازي خلاصي دي ؛ له شرکتونو نيولې تر مرستندويو سازمانونو پوري . په پوځي برخه کي خودالمان اردو لامخکي له ده څخه غوښتي دي ، چي په سيمه کي دژبو دتنوع په باب وينا وي وکړي . دی به

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

دا کارومني . ځکه ده ته دا خبره اهمیت لري چي د سیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندې .

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان د پرمختیایي مرستو او بیا رغاوني سیاست ته د شک او تردید په سترگه گوري . سبستیان پردې سیاست باندې د انتقاد په توگه وایي : * زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبو څخه یوه ده ، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خو په لومړۍ درجه کي دهیواد په شمال کي خبري کیږي او څرنگه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دې ډول له مرستندویو پروگرامونو څخه لرگته اخلې .*

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو او پلټنو کي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي او اقتصادي مجبوریتو کي راییسارکړي . دی بیربري چي که : * انسان یو ځل دغو قیوداتو ته ورننوت ، نورې د را وتلو ورونه تړل سي . * که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نو دی په پام کي لري ، چي دسړکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د * المان د خلکو د تحصيلي موسسې * له یوه بورس څخه په استفادې سره د لندن د مشهور بنار د * ختیځو او افریقایي مطالعاتو په ښوونځي * کي پیل کړي .

له هغه وروسته نویاتر ټول لومړی هیله من دی ، چي دیوه پوه په توگه هغې سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبويې پوهیږي او هیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوند نه دی کړی . دی وایي : * دیوه پوه په توگه ، زما لپاره به افغانستان یوه روڼه وي . سترگي یې بیا وځلېږي او وایي : * د هغو ژبو لهجې باید وڅېړلې سي ، چي تراوسه یې لا گرامرنه دی لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات او شعرونه ، دا ټول به زما د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډېري دلچسپۍ وړ وي * په دې ډول هيله من دئ چې دافغانستان سياسي حالات ژر آرام سي اودى وکولای سي ، دمثال په توگه ، په کابل پوهنتون کي درس ولولي ، درس ورکړي او په خپرنه وکړي⁵.



+++++

دغونډي په ترڅ کي مي له بناغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه او خپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارگر عصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوا دانټرنيت له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې . بناغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سپړی دئ . (نوره تشریح - داچي زموږ خلک ديوچا فضيلت او پوهه د هغوی له سياسي عقايدوسره گډوي اويياقضاوت ورباندي کوي)

⁵ دامقاله وروسته بل چاهم په پښتو ژباړلي او په پښتو ويبپاڼو کي يې خپره کړې ده.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم



(دکولن دغونډېي خاطرہ)

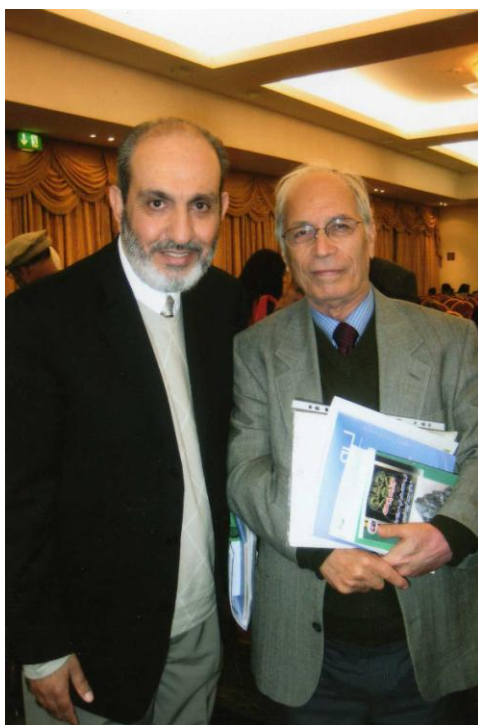


(له بنی خوا: اکبر کرگر، محمد معصوم هوتک، زرین انخوړ دکولن غونډېي خاطرہ)

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم



(محمد معصوم هوتک او پوهاند د وکتور محمد حسن کاکړ)



(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم



(محمد معصوم هوتک)

له سيستاني سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسوپه باب اووروسته زموترمنع
په دې برخه کي دايميلونو تبادلې بايد په تفصيل سره بيان سي)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم



(محمد معصوم هوتک او کانديد اکادميسن اعظم سيستاني)

د بودا پست کتنه

د ۲۰۰۷ ع کال د اکتوبر پر ۲۱ مه د جرمني له کولن ښار څخه بودا پست (هنګري) ته ورسېدم. د شپې اته بجې شاوخوا وې چې په ټکسي کې مې د بودا پست ښار له مرکز څخه څه قدر ليرې د (Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه. په کولن کې مو الوتکه لږ څه وځنډېدلې او د سفر ستريايې يو څه رازياته کړه. ځکه مې په نوموړي هوتل کې خپلې خونې ته ژر ځان ورساوه او تر ځينو لنډو يادابنتو ليکلو وروسته بیده سوم. د بودا پست ښار ته مې د سفر اصلي مطلب د بودا پيست د علومو اکاډيمۍ د کتبخانې کتل و. سبا وختي له خوبه را کښېنستم او ترچا يو وروسته مې د هوتل د مسټولي ښځې په مرسته اولارښوونه د نوموړي کتبخانې پته پيدا کړه. په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پر لاري د ښار سپرکونه ټول خالي وه. له ټکسي وان څخه مې د دې چوپي چوپتيا دليل وپوښت. راته و بويل چې دغه ورځ اوسبايې دمجارستان دنوي انقلاب د بري نمانځلو جشن دی او ښار ټول تړلی دی. ما ځني وپوښتل چې دولتي او ادارې ځايونه هم تړلي دي؟ و بويل، هو! گوياپه دې ورځ مې د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه او بویوره اوزه باید د اکتوبر تر ۲۴مې پوري انتظار وکارم. له وخت څخه په استفادې باندي مي د بودا پست ښار د لیدلوله پاره ددرې ساعته گڼت پروگرام تنظیم کړ. شپږو ویشت یورو مي د هوټل دفترته تحویل کړې او دورځي پر لس نیمي بجې مي په ښار کي د گرزېدلوه نیت تیاری ونيو. هواسره وه او ما پندې جامې له ځان سره راوړي نه وې. په هر صورت هوټل ته دگرځندوی ادارې مو ترپرلسو بجو راغی اوزه یې د بودا پست انټرکانټي نیتل هوټل ته بوتلم. له دغه ځایه مو په یوه ښکلي بس کي د ښارگروپي لیدنه پیل کړه. لارښوونکې په انگلیسي او مجاري ژبو دواړو پوهېدل او په دواړو ژبو یې تشریحات ورکول. ددې معلوما تونډیز ماداسي یادښت کړی دی:

د بودا پست ښار د ډانیوب رود په واسطه پردو وېر خو پشل سوی دی. یوه برخه یې (بودا) اوبله یې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاویکه منشاء لري چي د (بودا) معنا (اوبه) او د (پيست) معنا (اور؟) ده. د بودا پيست ټول اوسېدونکي دوه میلیونه دي چي د هنګري د ټول نفوس په سلو کي لسمه برخه ده. په دوی کي ۲۵٪ سلو کي رومن کاتولیکان، دېرش په سلو کي پروتستانت او نور اقلیت دینونه او درې په سلو کي یې یهودیان دي. وایي چي د هنګري خلک په نهمه میلادي پېړۍ کي له آسیا څخه دې سيمي ته راغلي دي. دوی په لومړي سر کي د کوچیتوب ژوند درلود او په کړدیکو کي اوسېدل.

پر دې سيمه باندي په شپاړسمه - اووه لسمه میلادي پېړۍ کي عثماني تورکانوزیات و کم یونیم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له یوې کوچنۍ محقري ودانۍ پرته کوم تعمیرونه لید، چي د تورکانو د واکمنۍ دوختویادګار دي وي. ښایي د عثماني امپراتورۍ تر زوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

پښتو! ستامیني بوداپست ته بوتلم



(د بوداپست ښار عمومي منظره)

ماپښين مهال موگښت بشپړسواو بیره خپل استوگنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوا مکنات مي نه درلودل . په داسې (د اکتوبر ۲۳ مه ۲۰۰۷ع) هم د باران همداسي شرپ و شروپ و . پخپل استوگنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل . ښاغلي رو هیال د کندهار مجلې ته مضمون غوښتی و . جواب مي ورو لېږه او کاناډا ته مي تر رسېدو وروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورو لېږم . ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي ليکني په جواب کي خپل ليکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي د قلندر مومند د پته خزانه فی المیزان د تایید په باب يې ليکلې وه . د تخنیکي ستونزوله امله مي مقاله نسواي لوستلای . مختصر ایمیل مي ورو لېږه^۶ . له کولون - جرمني څخه دراوتلو په وخت کي زرین انځور راته وویل چي له ده سره د ډاکټر نسرين (هماغه ډاکټر کاتونا ، چي زه يې له نامه سره د ډاکټر حبيبي د ایمیلوله لاري اشناوم) د تيلفون نمبرو ، خوځني بيخايه سوئ

^۶ په کاناډا کي مي تر راتگ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

دئ. له ماڅخه یې وغوښتل ، چې بوداپیست ته ترسپدو وروسته ورته تیلفون وکړم ، ده به نمبر پیدا کړی وي او ما ته به یې راکړي . ماچي له بوداپیست څخه هرڅه تیلفونونه وروکړل ، کورته یې او موبایل تیلفون ته یې ، دده پرموندلو بریالی نه سوم . په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې او هغوی راته وویل چې په کورکي نسته . که مې دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مې ډېر حل سوي وای .

دماپښین خواته ورغ لږڅه رونا سوه ، اوریځي یوڅه سره ماتي سوي . دباران شدت لږڅه راکم سو . ترهوټل دباندي راووتم . شاوخوا اوگرزېدم . دې هیوادته حیران تللی وم . دوه نړیوال جنگونه ، دفاشیزم او کمونیزم تاراک پرتهبرسوی و ، خو تاریخي ودانۍ اولرغوني آثار یې پرځای پاته وه . دخپلو خلکو پرناپوهۍ مې افسوس وکړ ، چې ددین یاسیاست په پلمه موده یوادد تاریخي آثاروبېخ وبنیادو کینس . په ډک زړه خپل استوگنځي ته راغلم . دخواله څوک نه و ، چې زړه مې ورته تش کړی وای . دشعریکلوهڅه مې وکړه خوشعرویل ماغواړې؟ ولاکه مې ولیکې . قریحې کورته جواب راکړ . له ناکامه مې خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله وینس کله بیده په ځای کي غځېدلی وم .

سهارمې دروناپه لیدلو خپل پروگرام رایادسو ، راپاڅېدلم او تراودس ولمانځه وروسته مې په خره بیادسهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولې مېرمني لامیزونه نه وه سره اوډلي چې زما له خواورته (Good Morning) وویل سواوډي په مجاري ژبه جواب راکړ . ناری مې راواخیست پرمېزباندي دبوداپیست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مې واروله . عکسونه مې ترنظرتهبرکړل . په ژبه خو یې نه پوهېدلم . چې ساعت اته بجې ښوولي زما بیاله ټکسي وان سره علومو اکاډیمي ته دتگ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و . نهوبجوته شل دقیقې پاته

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

وې ، چې دا کادیمی په دروازه کي می گام کښېښود. د هنګري د علومو اکادیمی ودانې د ډانیوب رودپرختیځه غاړه د روزویلته په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه یې ادرس داسي دی:

Magyar Tudomalyas Akademia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters



(د هنګري د علومو اکادیمی ودانۍ)

په اکادیمی کي می د کتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وویل ، چې لاریې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده. هورې ورغلم. کوټ و بکس می د دروازې ساتونکي ته تسلیم کړل او دیوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پورته، چې د کتابتون د مامورینو دفترونه راته ښکاره سول ، وختلم. یوې مېرمنې په ماته وگوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه او ما هم خپل مطلب ورته بیان کړ.

و پویل: له کتابتون څخه د خوورځوله پاره د استفادې اجازه غواړي.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

- یوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فروخته تحویل کړئ.
- پرسترگو.

پیسې مي ورکړې، رسیدې راکړاود ساتونکي په لارښوونه بیرته د اکاډیمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې یې د کتابتون د اورینټل څانگې لوری راوښود اوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتیا چي ختیځه څانگه وه. دالماریوشکل وښه اوپه دروازوکي کندنکاری یې ټول د ختیځ مدنیت نمایندگي کوله.

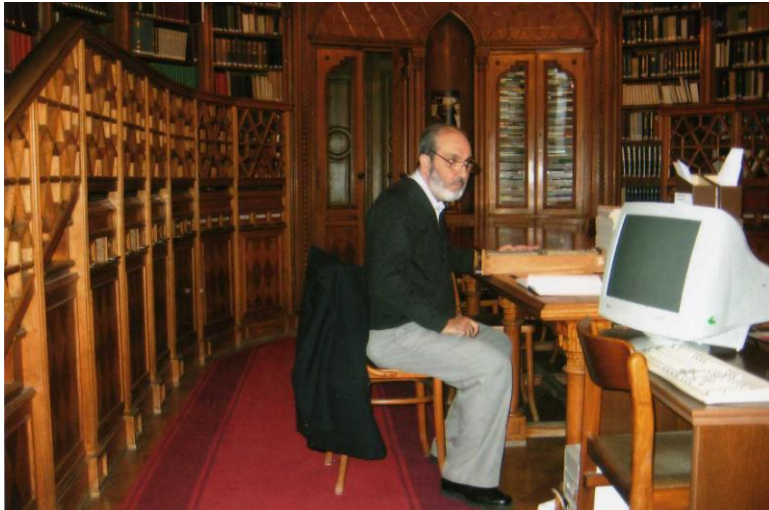
له بده مرغه دمستولي مېرمني یې له یودوومتحدالمالو خبرو پرتله بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کار دی؟
- نمبر یې لري؟

اوبس. اوږې یې پورته وغورځولې. گویا څه مرسته نه سم درسره کولای. ورته ومي ویل:

- گوره، زه له کاناډا راغلی يم. دلته مي دوې ورځې درخصتی.
- له اسیتته ضایع سوي دي. اوس فقط همدا یوه ورځ لرم اوسل
- مطلبه. بخښنه غواړم، که یوبل څوک چي په انگلیسي کي مشکل ونه لري، راپیدا کړئ.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم



(دهنگري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې خانګه)

په همدې ترڅ کې يونسکلی ځوان راپيداسو. پرمېرني هم دخوښۍ خپې راماتي وسې. ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه. پرشونډويې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهرراز مرستي تياری وښود او ماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بيامي نوخپل مطلب داسې ورته بيان کړ:

- زه راغلی يم چي ستاسي په کتابتون کې د (Armin Vambery) ارمين وييمبري د ختيځو نسخو کلکسيون وګورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ؟

ځوان په جواب کې راته وويل چي ارمين وييمبري رشتياهم له دې کتابتون سره دزرګونو ټوکوپه شمېر مرسته کړې ده. نوروکسانوهم مرستي کړي دي. دويمبري دمرسته سويو کتابو کتلاګ له بده مرغه جوړسوي نه دي. له هماغې بلي مېرني څخه يې ديوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه او هغې هم راوړه. د کتابتون د کتابو کارډونه پکښې وه.

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

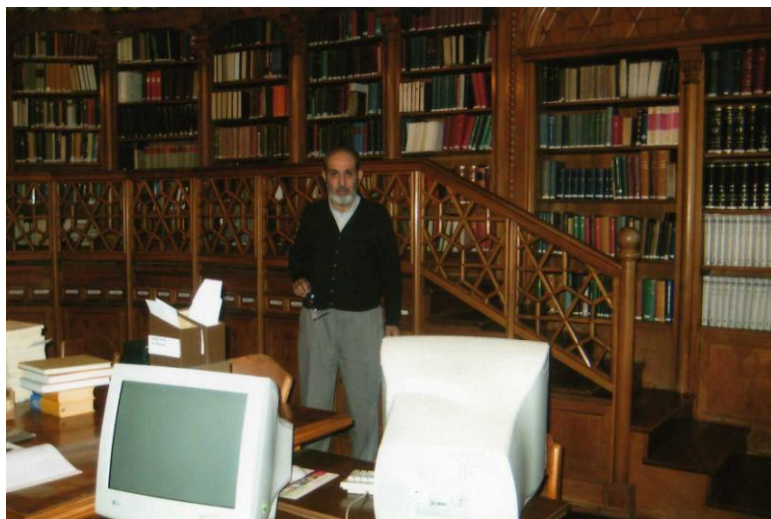
ځوان راته وویل چې له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چې کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټر سوي دي ، خو تر دغه کال وړاندې کتابونه لاپه هماغه پخواني سیستم باندې دکارتونوپه شکل تنظیم دي . هیله ده چې ستاسې یې دکتلوچم زده وي . مایه زړه کي ورته وویل چې : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستمولابنه پوهېږم . شکر دئ ، چې له کمپیوټري سیستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیاباه مې څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لازماله لاسه ترپزي رسېدلي دي . ځکه شل واره دیوه سایټ دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عمليې دسرتو رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازه وازه خوله ورته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغې وي ، چې هلئ ! تاسې راسئ . داڅه چم په وسو ؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چې زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي .

دکارتونوکتل مې له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چې ددې کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولرپې پارسي دي . رشتیاهم داسې وه . دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و . ټول مې په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مې یادانست کړل . کله چې مې دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وبویل چې تاسې میکروفیلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوی په برکي نیسي . مایه خبرواولیکنوکی دامتل ډېرراوړی دئ ، چې (کډي مې باریرې ، زوی مې راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مې دهماغوکارتونوپه کتلوباندې اکتفاء وکړه ، اوددې لاندې کتابونومونه ځیني رانقل کړل چې ښایي په راتلونکي کي دنورواغاني محققینوپه دردوخوري :

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

د کتابونو نومونه:

عبداللہ هاتفي (خوتوکه)	- تیمور نامه
عبدالنبی ابن حلف	- ساقی نامه
ابوالفضل	- اکبر نامه
ابوالفضل	- عیار دانش
امیر خسرو	- قصه چهار درویش
امیر خسرو	- هشت بهشت
امیر خسرو	- دیوان
انوری او حدالدین علی	- دیوان
فریدالدین عطار	- پند نامه
فریدالدین عطار	- تذکره الاولیاء



(د هنګري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې خانګي کتابتون)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دولت شاه ۹۷۹ھ = ۱۵۷۱ع	- تاريخ نادر شاه
فردوسي (شپربېلابېلي نسخې، بلاتاريخ)	- تذکره الشعراء
فرشته	- شاهنامه
غزالي	- گلشن ابراهيمي
جامي	- کيمياي سعادت
جامي	- سجه الابرار
جامي	- يوسف وزليخا
جامي	- نفحات الانس
جامي	- بهارستان
جامي	- ديوان
کاشفي حسين واعظ	- انوار سهيلي
کاشفي حسين واعظ	- اخلاق محسني
ميرزا مهدي استرآبادي	- تاريخ نادري
ميرخواند	- روضه الصفا
ابن مقفع	- کليله ودمنه
جلال الدين رومي	- مثنوي
نسيمي سيد جمادالدين؟	- ديوان
نظامي	- خسرو و شيرين
نظامي	- اسکندرنامه
سعدي	- بوستان
سعدي	- گلستان
سعدي	- کليات
صايب	- ديوان
سلطان ولد؟	- رباب نامه

د کار توټولي نسخې چي ما وشمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

د تورکي ژبي برخه ډېره غټه وه او په هغه کي د (شرح قصیده برده) د سلیمان ابن عبدالرحمن او (نصاب الصبیان) د ابونصر فراهي مي پکښې وليد.

دغه راز مي د اکاډيمي د اورینټل خانگي په باب د لاندي معلومات ترلاسه کړل:

د هنگري پوهانو په ۱۹۲۲ع کي د ختيځو کتابو د کلکسيون پر اړتيا باندي خبري کړي وي او بيا په ۱۹۴۸ع کال کي دوباره پر رغېدلي وو. خوددوی دې هيله هغه وخت د عمل جامه واغوستله، چي په ۱۹۴۹ع کال کي د هنگري د علومو اکاډيمي له سره جوړه سوه. د اکاډيمي زړه مانۍ، چي د دوهمي نړيوالي جگړې په وخت کي زیانمنه سوې وه، په دغه کال له سره ترميم سوه او د کلکسيون د خوندي کولو له پاره د لومړي پوځي جنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library) باله، په ۱۹۵۱ع کال کي د هنگري د علومو اکاډيمي د کتابتون د يوې نوي خانگي په توگه پرانيستل سواو همد اڅانگه په هنگري کي د ختيځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه.

د دې خانگي لومړي کارونه د لازلو راسوني (Laszlo Rasonyi) له خوا سرته ورسېدل. نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ع کال څخه يې تر ۱۹۶۱ع کال پوري لس کاله د دغه کلکسيون د مشري په توگه کار وکړ. ده د کتابتون ختيځه زېرمه د اکاډيمي د کتابتون، چي په ۱۸۲۲ع کال کي جوړسوی و، له پخوانيو برخو څخه راغونډه کړه. د کتابواو ورځپاڼو و مجلو کتلاگونه يې د الفبي په ترتيب سره اوډل. ختيځي خطي نسخې يې هم دې خانگي ته رانقل کړې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا کادي می دغه زېرمه د هنگري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلي وه. خودختیځ کلکسیون اساسي برخه د دانیال زیلاگي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډیویډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسیون، دارمین ویمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د ساندر کیگل (Sandor Kegl) او اوریل ستین (Aurel Stein) له کتابتون او د اگناک گولدریهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د څانگي د پراښتلو په وخت کې د کلکسیون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه یونیم زر خطي نسخې او یو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانگي د آثارو په شمېر کې د ۱۹۲۱-۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کې خورازیات بدلون راغی. د پراښتو وروسته وپیرودل سول او د تبادلوي اړیکو له لارې ورته زیات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کې د کلکسیون مشري د منگولپوه لاجوس بیس (Lajos Bese) پر غاړه وه. ترده وروسته د څانگي مشري ایرانپوه مېرمن ایوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کې د کتابتون د نشراتو لړۍ بڼه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چې ددغې څانگي د لومړنيو اساسي بنسټ ایښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ ورغږې و⁷. (۱)

⁷ د معلومات له هغې کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چې (Oriental Collection – Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنگري د علومو اکاډمۍ له خوا په بودا پست کې چاپ سوې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

SZILÁGYI Dániel (1830–1885)



دانیال زیلاگی (۱۸۳۰-۱۸۸۵ع)

د دانیال زیلاگی (Daniel Szilágyi) کلکسیون:

دانیال زیلاگی (۱۸۳۰ - ۱۸۸۵ع) د الهیاتو عالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ - ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدو وروسته استامبول ته مهاجراو هورې د مرګ تر وخته پاته سو. هورې یې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه او د تورکي ترجمان په توګه د (ملا دانیال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبیاتو سره یې مینه پیدا کړه. یو کوچنی کتاب پلورنځی یې پرانیست او د تورکي خطي نسخوپه راغونډولو یې پیل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادر و او مشهورو خطي نسخوله امله مشهور سو او

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

زياتره علماء او پوهان به هرکله ورته راتلل . ارمين ويمبري (Armin vambery) او اگناک کونوس (Ignac Kunos) هم څو ځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانيال زيلاگي تر مرگ وروسته دي ارمين ويمبري خيربوسې ، چي دده په تلابن د دوکان خطي نسخې دهنکري د علومو اکاډيمي ملکيت وگرځېدلې . دغه کلکسيون د اگناک کونوس له خوا واردواري معرفي سو . په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي څلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري يې په پارسي او عربي ژبو وې . ددغه کلکسيون مواد تر ننه پوري دختيځي څانگي د کلکسيون د تورکي نسخوزېه گڼل کيږي . د تورکي ژبي زياتره خطي نسخې يې د عثماني امپراتوري اودغه راز په هنگري کي د عثماني واکمني تاريخونه دي . په هغوکي تواريخ آل عثمان او تاريخ انوري هم شامل دي . تر دوه سوه زياتي نسخې يې د ادبياتو په برخه کي دي ، چي په هغوکي د تورکي شاعرانو ديوانونه ، تذکرې اودغه راز دنظامي ، فريدالدين عطار آثار شامل دي .

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

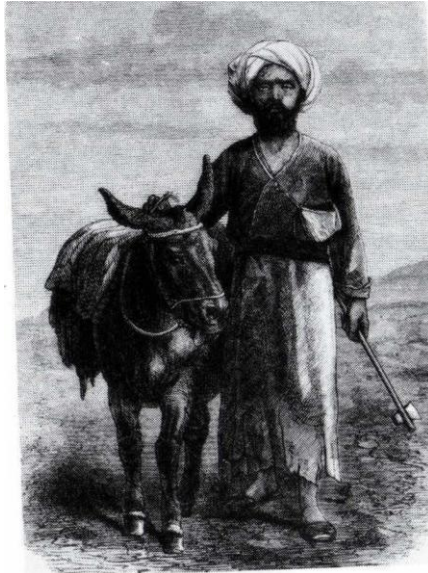


ارمين ويمبري (۱۸۳۲ - ۱۹۱۳ع)

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

دویمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمین ویمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع) میراث (دده په باب موددعوت ویپانې په حواله ځیني مطالب وړاندي بیان کړي دي) دده دزوی رستم ویمبري له خواد هنگري دعلومو اکاډیمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمین ویمبري دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دمديره هیئت غړی اوداکاډیمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغو کي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزیاته برخه یې په تورکي ژبه دي خو پرخنگ یې یوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغو کي بدايع اللغات (دنوايي تالیف) ، اودمجموعه محمودیه نامه دقاجاري عصر دشاعرانو تذکره (دمحمودمیرزا قاجار لیکنه) سته . دویمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخو فهرست دا یوا اپور (Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دی.



(درویش ویمبري)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

KÉGL Sándor (1862–1920)



کيگل (۱۸۶۲-۱۹۲۰ع)

د کيگل (Kégl) کلکسيون:

ساندور کيگل (۱۸۶۲ - ۱۹۲۰ع) دارمين ویمبري شاگرد او په بوداپست پوهنتون کي د پارسي ژبي لومړی استاد و. دی خوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني يې وه او د هنګري د علومو اکاډيمۍ سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډيمۍ د تورکي، پارسي او عربي خطي نسخو کتلاگ يې وکښ او د اکتلاگ تراوسه لاهم د استفادې وړ دی. دی چي مړسو (۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه، چي يوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. دا ټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيگل (Janos Kégl) له خوا اکاډيمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختيځو ژبو

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

وه ، داکاډیمۍ دختیځي خانگي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیگل ترکتابو دمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغو باندي دکیگل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . ددغونسخوکتلاگ لا پخوا دکیگل له خواترتیب سوی و . په دې نسخو کي دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، گرامر ، نجوم او طب په باب ځيني نسخې شاملې وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کلیله ودمنه) هم دکیگل په کتابتون اړه درلوده .

دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځو ژبو په خانگه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ، دتبتی ژبي خطي نسخې (دکسوما کلکسیون) ، دمنگولیایي اومنچوژبو خطي آثار اونوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي .

په وروستیو کلونو کي دهنگري دعلومو اکاډیمۍ دختیځي خانگي ته خورازیات آثارپیرودل سوي ، بخنبل سوي اورا ورل سوي دي . اوس یې دکتابونو ټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چي په هغو کي یوولس زره دمجلو او جریدو کلکلسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغو خطي نسخودودیزکارتی کتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدی خو هغه کتابونه چي تر ۱۹۸۶ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي .

ددغه کتابتون پارسي برخه باید دافغاني پوهانو تر نظرهم تېره سي ، خوماچي دپښتويه آثارو پسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني خپلی په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم .

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

ډاکټر کاتونا (نسرین) چي مورته دپتي خزاني دپلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دویمبري په کلکسیون راکړی و او کښلي یې وه ، چي دغه نسخه دچنگیزنامې په یوه هراتي نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنگیزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتو کي ونه موندله . په کارتو کي مي د عبدالله هاتفي دتیمورنامې څونسخې په سترگه سوي ، خودچنگیزنامې پرنسخه مي سترگي ونه لگېدې .

دهمدې کال په اکتوبر اونومبر کي مي دارمین ویمبري دوه کتابونه ، چي (Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نومبري ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفریبان (څورلسم فصل م له ۲۲۹مخ څخه تر ۲۸۵مخ پوري) ولووست ، چي لنډيزيبي داسي دی:

ددې بیان په سر کي د * جلگه هرات * دښکلا په رغیږي اووایي داچي هرات * جنت صفات * بلل سوی دی ، په رشتیا سره هم دغه سیمه په زړه پوري سمسوره سیمه ده . وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه یادونه کوي اولیکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازي له لاري ننوت . وروسته دښار د بازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا ، دافغاني عسکرو ، دهغوی دیونیفورم اوترمین په باب نسبتاً اوږدې څرگندوني لري . ورپسې دخپل نیستم مالي حالت په باب رغیږي اولیکي چي خپل دسپارلی خریبې په څو غرانه څرخ کړاودورځي گوزاره یې په وکړه . دی مجبور و ، هغه کاروان ته معطله سې چي مشهده دتگ له پاره یې تیاري نیوله . خودنوموږي کاروان دتگ له پاره دټاکلونو فروشمېر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطر ویمبري مجبور و ، چي یوڅه انتظار باید وکارې . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمد باقرخان

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

هرات ته دخوان شهزاده (محمد یعقوب خان) دمبارکۍ له پاره راځي او ژربیرته تهران ته ستنیري. ویمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملگری سي. دی استازي ته خپل مالي حالت بیانوي خو هغه غوږنه پرنیسي اوله بیایا یادوني سره سره یې بیا هم له استازي سره دملگریا امکانات نه برابریري. آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظار پرخان مني. دی له هري خوا مایوسه کیري خو په دغوسختو حالاتو کي یوازی شخص چي دده په دادرسیږي اودده دمانام دتوک له پاره په بازار کي گدایي ورته کوي، هغه ملاثحق نومی یو افغان دی. دی له ملا اسحق سره د شهزاده محمد یعقوب خان دربار ته ورځي.

د سردار محمد یعقوب خان په باب ویمبري لیکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي، په هغه مانی کي چي میجر تاد (Major Todd) پکښې اوسیدئ. شپاړس کلن زلمی دی چي دپلار، امیر شیرعلی خان ترپاچا کېدلو وروسته دهرات دفتح سوي ولایت دچاروواکمن گرزول سوی دی. پلاریې ترپاچا کېدلو وروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولای سي دخپلورورونو دراوراندي کېدلو مخه ونیسي.

ویمبري دمخه تردې چي له ملا اسحق سره د سردار دلیدلو له پاره ټاکلي سالون ته ننوزي، لومړی درسالي دعسکرو دتمرین ننداره کوي او هغه دپرستایي وروسته سالون ته ننوزي. هورې ویني چي دسالون په دروازه کي یوشمېرنوکران، عسکراوعارضین ولاړدي. دی دخپلي غټي قلندري بگری او ملنگۍ قواری له برکته بې له کوم خنده سالون ته لارید اکوي. دسالون دننه جریان یې داسي بیان کړی دی:

شهزاده پریوې بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دی. نسی اړخ ته یې وزیر (ناظر نعیم) اود هغه څنگ ته نورافسران، ملایان او هراتیان ناست

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دي. په هغوی کي امام وردی خان ایرانی هم دی چي دکومي درغلی له امله له مشهد (جام) څخه هرات ته راغلی دی.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام و اچاوه او شهزاده ته وروراندی سو. ځان یې دده او وزیر ترمنځ ځای کړ، وزیر یې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دې عمل حاضرین وځنډول. ده لاسونه ددو عاپه شکل پورته کړل او ددو عاپه ویلویې پیل وکړ. ددو عا ترخمېدلو وروسته چي حاضرینو دآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیرو باندي تېرکړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیر ځیر یې راته کتل، په لوړ آوازیې وویل:

”والله بالله شمانا گلیس هستید. د شهزاده دغه ناڅاپه ټوکه د حاضرینو په کټ کټ خندا باندي بدرگه سول. شهزاده له خپلي چوکۍ راو غورځېد او زما منځ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي د ماشوم په شان یې چکچکي کولې او گویاله خپل کشف څخه ډېر خوشحاله و، په لوړ آواز وویل: حاجي! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انگلیس نه یې او ځان دي الیش کړی نه دی؟“ ویمبري زیاتوي: د شهزاده دا حرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي دا هلک هم داسي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مي د افغانانو د مذهبي تعصب بېرته په زړه ننوتله او ملامت هم نه وم.، خو په جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافر خطاب وکړي، پخپله کافر کیږي. چټی (خیر) مي په لاس راکړه چي ځم پر خپله تره باندي.

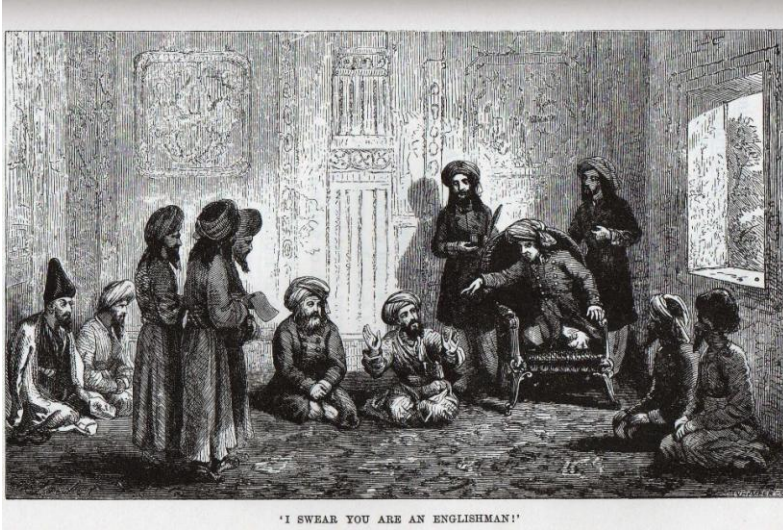
ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي څېرې او دنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله و اچاوه. په څېرې بدلې مغزي پر خپل ځای

پښتو! ستامینې بوداپیست ته بوتلم

بیرته کښېنوست اوزیاته یې کره: * ماهیڅکله دیوه بخارایي حاجي دغه شان څېره نه ده لیدلې. * ویمبري وایي چي ما په جواب کي ورته وویل چي * زه بخارایي نه یم بلکي استامبولی یم. * وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورت ورنښکاره کوي. شهزاده ته دده داکا اکبرخان دزوی جلال الدین خان کیسه کوي چي په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کي وادسلطان له خوا یې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورت لاس پرلاس کیږي او حاضرکسان یې اصلیت تاییدوي. تردې وروسته دشهزاده وضعه بیخي بدلون مومي. ویمبري ته څوگران ورکوي اورخصتوي یې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري لیکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جریان نه بیانوي.

ویمبري ورپسې لیکي چي دا واقعه خوپه خیرتېره سوه مگرپه هرات کي دده داستوگني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسیانو، افغانانو او هراتیانو ټولو دی انگرېزباله اوترټولو سخته یې لاد اچي پښتوده ته د (Eldred Pottinger) په سترگه کتله.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم



ارمين ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۲۳ع کال اکتوبریانومبر)

په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
"والله بالله شما انگلیس هستید." ویمبري، چي لاسونه یې ددو عا په شکل پورته نیولي
دي، پرمخکه ناست دئ او څنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر دارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاتنجر هغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسو نودسوداگریه توگه
ننوتلی و خو وروسته دهرات امرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندې
دامیر دوست محمد خان دلښکرو له خوافتحه سوی او پخپله امیر له دې
فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی
دامیر شیرعلیخان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر د
مشرزوی یعقوبخان پر غاړه اچول سوې وه.

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ویمبري هرات ته دورتگ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه یې د ۱۸۲۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ). ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې لیکلي دي چې په هرات کې یې شپراوونۍ تیري کړي دي (وگ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتیجه اخیستلای سي چې هرات ته به د ۱۸۲۳ع کال داکتوبر په سر کې رسیدلی وي. هرات دامیر دوست محمد خان له خوا د ۱۹۲۳ع کال د می پر ۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم یو کال کلابندی وروسته ونيول سو او امیر پخپله د ۱۸۲۳ع کال د جون پر نهمه = ۲۱ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نو ویمبري د هرات تر فتحې څلور میاشتې وروسته دغه ښار ته رسیدلی دی. دغه وخت چې ویمبري په هرات کې دی، ده له قوله د تېري جگړې (دامیر دوست محمد خان او د هرات د واکمن سردار سلطان احمد خان ترمنځ د جگړې) بیانونه لاپه خلکو کې تاو ده دي. دویمبري مشاهدات د دغه وخت دیوه عیني شاهد لیبونې کتني دي. دی که څه هم له پښتنو سره جوړنه دی، وحشیان اولوتیماریې بولي خو بیا هم لیکني یې د حالاتو دیوه نزدې کتونکي په توگه د پاملرنې وړ دي اوزه یې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم.^۸ ویمبري لیکي چې د هرات ښار ورته د پرتیاره اوله ستونزو د ډک ښکارېدی. د خلکو په څېرو کې د وحشي فاتحانو د ظلمونو اغېزې نقش وې. هرځای د وروستي اشغال اولوت و تالان کیسي کېدلې. د هراتیانو په نظر، دوست محمد خان د هرات کلا د کابل (مقصد یې د

کابل دامیر لښکر دی. م. ه) په توره ونه نیوله، بلکې د هراتي لښکر دیوې برخې د خیانت له امله په لاس ورغله. دوی تینگار کاوه چې

^۸ دامشاهدات زما د حاضري لیکني له عمومي هدف سره چندانې سرته خوري خو لوستل به یې یو مخیزه بې گټي نه وي

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

پردوی باندي گران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه^۹ اومړسو. زوی يې شهنازخان ، چي پهراتيانوتراندازې زيات گران و ، هغه وخت دلښکرپه خیانت خبرسو ، چي داميردپلتنويوه زیاته برخه تقريباً کلاته داخله سوې وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسرتړمنخ دمجادلې تريخوالی دويلوورنه و. ترټولو سخت حالت هغه لوت اوتالاهو چي تراشغال خوورخي وروسته پيښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروخه تنستبدلي هراتيان بيرته له خپلوشتمنيوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم يې څلورزره افغاني عسکر(مقصديې داميردوست محمدخان لښکريان دي . م . ه) چي دهمدې مقصدله پاره له بيلابيلو قطعاتواوقبيلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بيلابيلوخواوو څخه پرې دفاع ښاريانو باندي ورتوی سول. ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخیستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل ، لوتول يې . خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاريان يې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبستري لاورخيري کړي. دزانگودکوچنيانو جامې ځني وکښلې. ويمبري ليکي : يوه ملا ، چي هرڅه يې لوت سوي وه ، کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خورانبکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يووړل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېرامان و ، چي نيکه يې وربخښلی و. ده له لوتماروڅخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خو کابلي ورته ويلي وه : زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي....^{*}

ويمبري تردې کيسووروسته لږڅه واقعين کيږي اوليکي : ^{*} په حقيقت کي دادهري جگړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدينو

⁹ سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال د اپريل پر شپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړ سو او زوی يې شهنازخان د هرات واگي په لاس کي ونيولي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هيوادوکي هم پيښيرې اوله هغه څخه موږ بايدد افغانستانو پر خلاف د افراطي ترقيتي يوه موضوع جوړه نکړو. ^{۸۱}(۲۸مخ). دی زياتوي چي دخواشيني خبره داده ، ددې پرځي چي اوس دهراتيانو پر ټيپوباندي پتي کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف يې دگدايي تر درجي پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کيږي. هرات اوس ديوه بې تجربې اوبذله گوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی ، دجمشيديانو خان (مراد يې ديعقوبخان خسردئ. م . ه) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چي دیرغلونوپه صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنو خپلي لوټماري ډلي دهرات څوميلي ته راغځولي دي . پرکليوباندي ناڅاپي دارې وهي ، لوټوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي .

دشهبزاده وزير ، چي ناظرنعيم نومېږي ، داسي سړی دئ چي په دوو مياشتوکي يې ځان دومره شتمن کړ ، چي په کابل کي يې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځای راښول . ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي ^{۱۰}. دی ژرېې حوصلې کيږي اوکله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني او عريضې ورسيرې ، دی دمخه لاتيار جوړسوی جواب لري : ^{۱۱} هرچه پيش بود . يعنې دادپخوا لانجې دي په موږ اړه نه لري . دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي ، دی بياهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : ^{۱۲} هرچه پيش بود . دگلوډی ډېرڅرگندثبوت دادئ چي ځوان سردار له پرله پسې حوالوسره سره نسي کولای دهرات ولايت ماليه را

¹⁰ دعوه جلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکوناقه دعوي کوي . په انگرېزي کي ددې کلمې له پاره (litigant & place hunter) ليکلی دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم . ه .

پښتو! ستامیني بودا پیست ته بوتلم

ټوله کړي . دا مالیه دده د ټولوملکي لگښتونو او د قشلي د عسکرو (۱۴۰۰ تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتو عوایدو سره بیا هم دومره نیستمن دی چې په سختی سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډارېدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چې د عسکرو د لگښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمد خان یو کال لانور هم ژوندی وای چې دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای .

ویمبري زیاتوي چې که حالات همداسي روان وي ، د خطر بیره به له هر ه لوري راپیداسي . پهرات باندي اوس فقط یو خو بریده په کار دي (مهمه نه ده چې هغه دچاله خواوي) چې هراتیان به لومړی پر خپلو افغانانو باندي وسلې راوړوي . دا کار یوازي له شیععه گانوڅخه ، چې طبیعي ده د فارس پلویان دي ، متصورنه دی ، بلکي حتی له سنیانو څخه هم متصور دی ، چې تراوسنیو واکمنانو به قزلباشان غوره وگڼي .

تر دې وروسته ویمبري په هرات کي د میجر ټاډ انگلیس د فعالیتونو ثنا و صفت کوي اوزیاتوي چې دیوه افغان په مرسته د گازرگاه سیمي ته ولاړی او هورې یې د خواجه عبدالله انصاري اودوست محمد خان قبرونه وکتل . دی لیکي چې په دغه وخت کي لاددوست محمد خان قبر لاس نه وهلی پروت و (۲۸۵ مخ) . ویمبري له هرات څخه د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پر ۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۲ مخ) . دی له مشهد څخه یعقوب خان ته لیک استوي او په هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه د زیرکتیا او فراست مبارکي وایي او ورته زیاتوي چې دی انگلیس نه دی ، بلکي در په دېوال گاونډی یې دی ، یعنی اروپایي دی . دغه راز ورته لیکي چې

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دی یومهربان او خوشخويه شهزاده دئ او پرڅنگ يې ورته زياتوي: * ... بل وار به ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبور وي ستا په هيواد کي په بدل سوې قيافه سفر وکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضر کي يې پرده ورپورته کړي. * (۲۰۲مخ).

زما څخه لکه چي دويمبري تاريخي بيان اوږد سو. له دې اوږده بيانه مي مقصد دادئ چي زما په واک کي دويمبري په قلم ليکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه را کوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده يعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. دا خبره بنايي وييمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا (Miss.Katona) به له هغه ځايه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دويمبري نور اثار چي دهغه له مخي دي دويمبري په کلکسيون کي ديعقوبخان له خوا پرسوغات سوې پته خزانه ورغېرم. البته دی له ځان سره په دې سفر کي دخطي کتابويوه پلنډه لري چي دی يې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بريا (the most precious result) بولي او په خورا دقت سره يې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . يووخت چي هرات ته دتگ په لار کي دمرغاب له سينده پوري وزي ، دکتابودغه خورجين په دې خاطر له ځانه ليري کوي اود اوبن پر شايې ايردي چي اوبه زيان ورونه رسوي. (مخ). خودی له يعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي يعقوب خان څو غرانه ورکړه اودبياليدني امر يې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دبياليدوپه وخت کي به يې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبري دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل . لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنکري دعلومو اکاډيمي دختيغ خانگي په کتابتون کي دويمبري کلکسيون چي ما وکوت ، په هغه کي يوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وگ : د

پښتو! ستامیني بوداپیست ته بوتلم

همدې لیکنې (مخ). خیر، د ابحاث به سمدلاسه همدلته پرېږدم او د نویو مدارکو د موندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ویمبري ماته جالب او خوراسخت سری سری ښکاره سو. دی یوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وایي چي داسفریې د هنگري د علمو موکاډیمی له خوا یوماموریت (mission) و (۳ او ۴مخونه). داچي څه راز ماموریت و، ډېرڅرگندنه دئ. په دغو کلونو کي دافغانستان په گډون دمنځنۍ اسیا ټوله سیمه په اروپایي مسافرو ډکه ده چي قیافې یې بدلې کړي دي اوسفرونه کوي. ویمبري یوله هغوڅخه دئ. دی چي د۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسیږي، سیده دترکیې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ)، په تهران کي د انگلستان په سفارت کي دملکې نمایندې (Mr. Alison) ورسره گوري اوداسماعیل افندي (دپارس په دربارکي شارزدافیر) په مرسته له پاچاناصرالدین شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنیولو بلنه ورکوي خو پاچا ددې خوږې مړې له پاره داشتتهانه لرلوپلمه وړاندي کوي. په تهران کي له نورو اروپایانو سره هم لیده کاته کوي. په پای کي چي د۱۸۲۴ع کال دجون پر ۴مه لندن ته رسیږي غواړي دخپل سفرداستان په انگلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وایي چي ددې کارسپارښتنه یې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ). خودخپل اثر (Travels in Central Asia) په سریزه کي دخپل دغه سفرپه باب لیکي:

* ... په دې خبره ټول پوهیږي چي هنگري ژبه دژبوپه هغه ډله پوري اړه لري چي التایي (Altaic) نومیري خوداچي په هغه کي بیاپه فینلینډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاریک (Tartaric) ښاخ پوري؟ یوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي. دغه پوښتنه یاڅپړنه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مورډهننگريانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه. * (vii, viii) مخونه). ما (هوتک) چي دده پردو واثارو (Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهننگري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**